

atlas van stolk

9

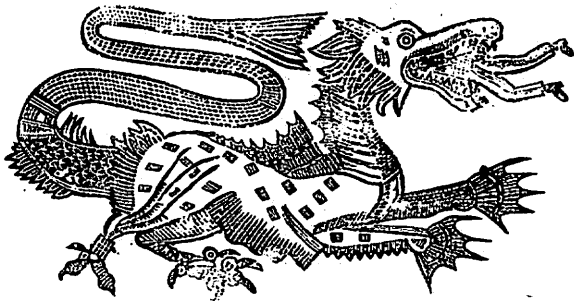
aalbrechtskolk 12 rotterdam delfshaven tel 010-767433

BEESTENSPUL

(8 september t/m 10 december 1978)

'Beestenspul' is een tentoonstelling van prenten uit eigen bezit over beesten. De tentoonstelling begint met een serie prenten van verzonnen en bestaande dieren gedrukt voor kinderen in de achttiende en negentiende eeuw. Daarna volgen bijzondere dieren die met de ontdekkingsreizen en de oprichting van de Oost-Indische Compagnie naar Europa kwamen. De tweede helft van de tentoonstelling toont dieren op de kermis of in het circus.

kat. nr. 3

De afbeeldingen op kinderprenten uit de achttiende en negentiende eeuw zijn soms kopieën van eerder gemaakte prenten. Het meest bekende voorbeeld hiervan is de houtsnede van een rhinoceros gemaakt door Albrecht Dürer in 1515. Deze neushoorn heeft tot in de negentiende eeuw als voorbeeld gediend.

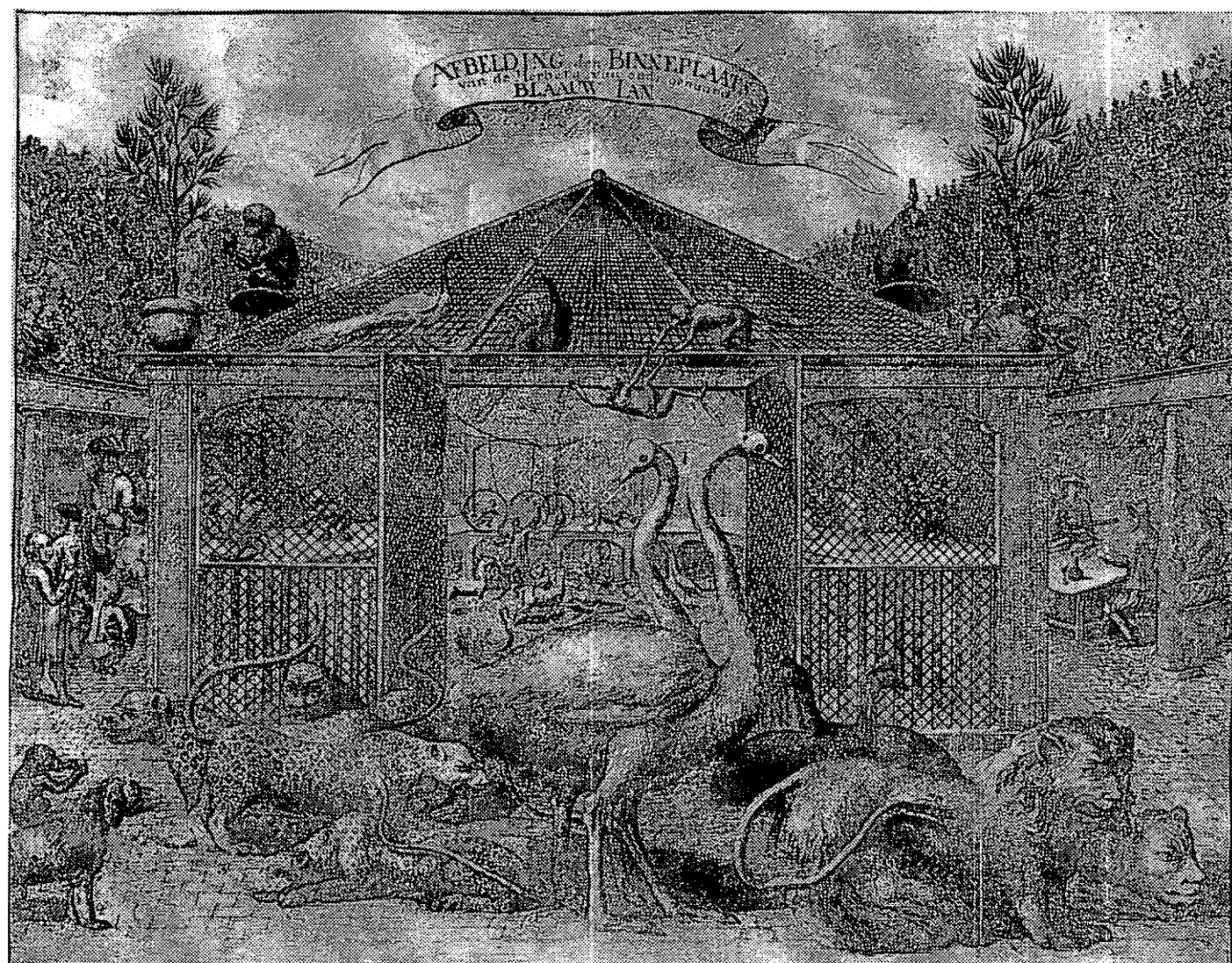
De prenten uit 'Historiae Animalium' - de dierenencyclopedie van de Zwitser Conrad Gesner (1516-1565) - zijn ook dikwijls nagemaakt. De walrus uit het kinderboekje (nr.8) en op de kinderprent van J.Bouwer en de Wed.J.Ratelband (nr.7) bijvoorbeeld zijn grove kopieën hiervan. (De Amsterdamse uitgever Erven de Wed. J.van Egmont (1761-1804) is er zelfs in geslaagd om de oorspronkelijk voor 'Historiae Animalium' gesneden houtblokken te bemachtigen en opnieuw te gebruiken.) Enkele verzonnen beesten zoals de

grijpvogel, de gehoornde ezel en de zee-eenhoorn uit het kinderboekje van B.Koene (nr.4) lijken nagemaakt te zijn van prenten uit de zeventiende eeuwse dierenencyclopedie van de Schot John Jonston. Op een achttiende eeuwse kinderprent van de Erven Hendrik van der Putte staat een meermin '... die wierd gevangen/ In een Hollands Water Plas/ En te Haerlem sponze Vlas' (nr.6). Volgens de legende is zij in 1403 in de Purmermeer gevangen en heeft zij jaren in Haarlem gewoond. Deze houtsnede lijkt een grove kopie in spiegelbeeld te zijn van een ets uit Caspar Wachtendorps Rijmkronijk van 1648.

Vanaf de zeventiende eeuw kwamen er steeds meer exotische dieren naar Europa. In 1614 kreeg Prins Maurits een helmkasuaris uit Batavia aangeboden door de Kamer van Zeeland van de V.O.C. waarvan Crispijn van den Queborn een ets maakte. Een prent met een uitvoerige beschrijving van 'Ein sonderbahres Meer Wunder' toont een inktvis die in 1661 tussen Scheveningen en Katwijk aan Zee is gevangen. Ruim een eeuw later kon men in de tuin van 'Simon van Roon' een Amerikaanse bizon bezichtigen. Tot omstreeks 1784 was er in Amsterdam de permanente menagerie van de herberg Blaauw Jan. Hier waren verschillende beesten zoals leeuwen, panthers, apen, kakatoes, papegaaien en pauwen. Men trof er ook een dwerg en een reus aan, zo blijkt uit de 'Uitlegging'.

Op deze tentoonstelling zijn drie voorbeelden van brokaatpapier met dierenmotieven. Deze met goudblad versierde bladen, gewoonlijk uit Duitsland afkomstig, werden in de achttiende eeuw gebruikt voor feestelijke uitgaven van bruiloftsgedichten, dissertaties en dergelijke.

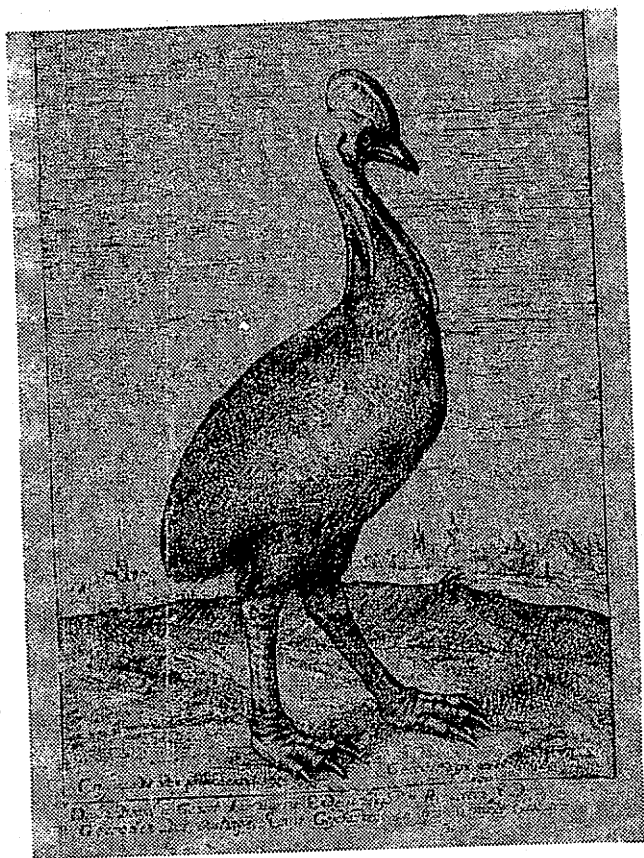
Voordat de eerste dierentuinen er waren kon men alleen bij rondreizende menagerieën exotische dieren zien. De kermis was hiervoor de aangewezen gelegenheid.

kat. nr. 19

De menagerieën varieerden in grootte, maar gemiddeld telden ze ongeveer twintig viervoetige dieren en een aantal vogels. Twee houtsnedes tonen de 'tent met vreemde dieren' van binnen en van buiten. Tegen het midden van de achttiende eeuw verschenen de paardenspielen. De paardenummers werden meestal in houten theaters gegeven met een estrade waarop reclame gemaakt werd voor wat binnen te zien was. Een kinderprent toont een kunstrijder die zestien verschillende kunsten op een paard vertoont zoals vioolspelen, touwtje springen, pijp roken op een stoel enz.

De paardenspielen zouden omstreeks 1800 samen met nog meer gedresseerde dieren, acrobaten en clowns tot één geheel gemaakt worden dat later circus zou gaan heten. Carré is een bekende circusfamilie van Duitse afkomst. In 1886 staat Wilhelm Carré met een houten circusgebouw in Amsterdam. Zijn zoon Oscar bouwt uiteindelijk het bekende Circus Carré aan de Amstel. Een houtgravure toont Oscar Carré met acht Trakhener hengsten. De tentoonstelling eindigt met het 'Nieuwe Circus Spel', een soort ganzenbord met clowns in plaats van ganzen en een trein met onder andere de circustent en de dieren in hun kooien.

kat. nr. 14

1. Rhinoceros. Houtsnede door A. Dürer. (Waarschijnlijk 6de uitgave bij H.Hondius, 's Gravenhage, 1660). Suppl. 1500/1550
2. 'De Tekenkunst verschaft U hier...' Kinderprent. Gekleurde houtsnedes met adres van de erve H.Rynders, Amsterdam (werkz. 1781-1831). Suppl.1800/1850
3. 'Ziet hier welk een verschrikkelijk Beest...' Kinderprent nr. 3. Gekleurde houtsnedes met adres van W. en J.Hissink, Zutphen (eerste helft 19e eeuw) Suppl. 1800/1850
- 4a. Titelblad 'Groot Prenten-Boek, of Het vermaak der jonkheid...' Amsterdam B.Koene, 1823 met houtsnede door A.Streip (Striep)
- b. Twee monsters en een luipaard
- c. Griffioen en een wolf
- d. Bewoners van Guinee en een gehoornde ezel
- e. Bewoners van Hongarije en een zeeëenhoorn
- f. Galjoot en een meermin en meerman, uit 'Groot Prenten-Boek ...' Amsterdam, 1823 Gekleurde houtsnedes. Van Stolk 3069
5. 'Zijn Vissen, Dieren, zoo bekend...' Kinderprent nr. 104. Houtsnedes met adres van J.C. Vaarberg, Weesp (eerste helft 19de eeuw). Van Stolk 5857

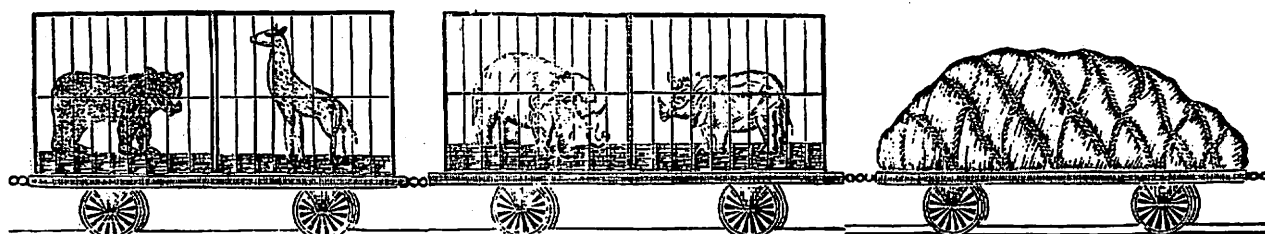

kat. nr.26

6. 'Wat voor Monsters, wat voor Dieren...' Kinderprent nr. 101. Houtsnedes met adres van de erven H. van der Putte, Amsterdam (werkz. 1766-1773). Van Stolk 5846
7. 'De Dieren, Kind'ren! die deez' Printen u vertoonen...' Kinderprent letter L. Houtsnedes met adres van J. Bouwer en de wed. J. Ratelband, Amsterdam (eerste helft 19de eeuw). Suppl. 1800/1850
- 8a. Walrus
- b. Zeehond en zeekalf
- c. Dolfijn
Gekleurde etsen uit een kinderboekje (?) (eerste helft 19de eeuw). Suppl. 1800/1850
9. 'Zie hier o lieve Jeugd een aantal vreemde dieren...' Kinderprent nr. 4. Gekleurde houtsnedes met adres van Broese & Comp., Breda (werkz. 1828-1902). Suppl. 1800/1850
10. Inktvis, gevangen in 1661. Ets en boekdruk. Van Stolk 7711
11. Gedrocht, door een vrouw ter wereld gebracht. Houtsnede met boekdruk. Van Stolk 7710

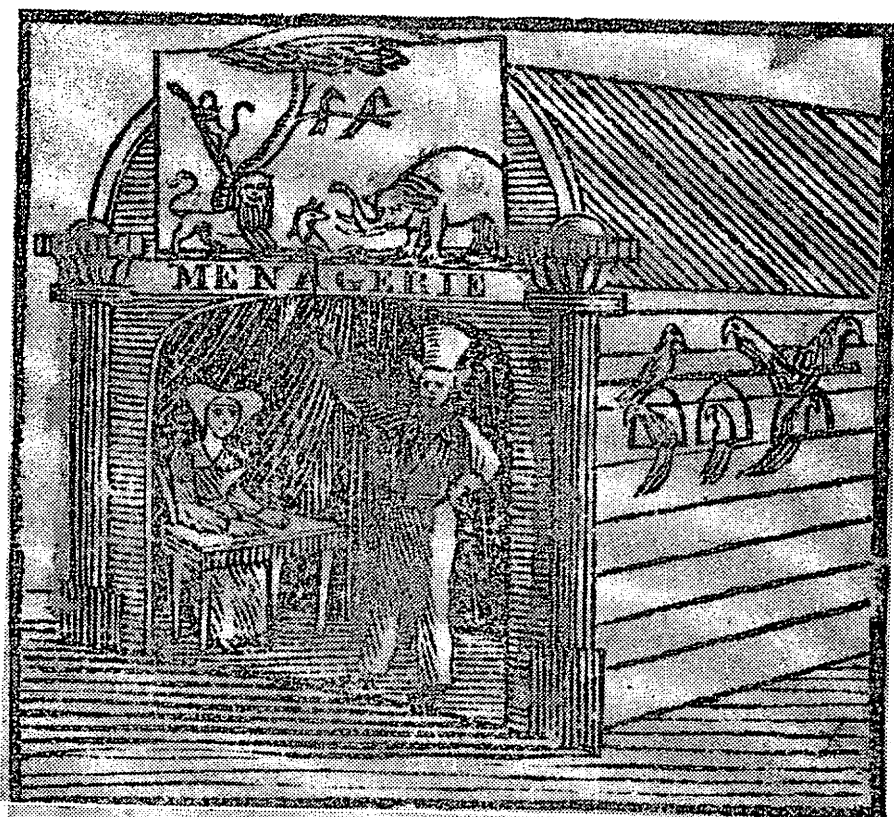
12. Wolf, gevangen in Frankrijk in 1765. Ets met adres van B. Mourik en geschreven tekst. Van Stolk 4145
13. 'Bison jubatus'. Ets naar G. v.d. Heuvel 1766 door L.Brasser met afzonderlijke tekst. Koll. Hist. Mus. 167
14. Kasuaris. Ets (door en) met adres van C. v.d. Queborn (1604-1652). Van Stolk 1293
15. Nieuwjaarswens geschreven door S.V.M. (?), januari 1789. Gekleurde ets. Suppl. 1750/1800
16. 'Het zyn Heere met Beere'. Kinderprent nr. 142. Gekleurde houtsnede door D.V.L. (ubeek) en R.V. Van Stolk 5866
17. 'Giraffe Femelle'. Gekleurde litho naar A. Prévost door H. Gaugain. Suppl. 1800/1850
18. 'Het monster paard genaamd Generaal Washington en de beroemde hond van den Berg St. Bernard genaamd Lio'. Litho met adres van J.W. van Leenhoff, Rotterdam (werkz. 1827-1860). Suppl. 1800/1850
19. De dierentuin van de herberg Blaauw Jan. Ets (naar en door C.F. Fritzch) en afzonderlijke tekst met adres van T.Craijenschot, Amsterdam 1751
- 20.a. Brokaatpapier versierd met dieren en indianen. Gouddruk op geel papier (Duitsland? ca. 1750)
- b. Brokaatpapier versierd met dieren, huisjes en mensen. Roze papier met gouden achtergrond. 'IN AUGS(burg) BEI JOH WILH MAUR NO 20'. ca 1750
- c. Brokaatpapier versierd met dieren en adam en eva. Gouddruk op groen papier (Duitsland? ca.1750)
21. 'Zie op deez' Prent, ô lieve Jeugd!'. Kinderprent nr. 22. Gekleurde houtsnedes met adres van T.C. Hoffers, Rotterdam (werkz. 1826-1837). Koll. Hist.Mus. 205^d
22. 'Schep hier vermaak, ô lieve jeugd!'. Kinderprent letter AA. Gekleurde houtsnedes met adres van H. van Munster en Zoon, Amsterdam ca 1800. Van Stolk 5840 (VIII)
23. Kermis op de Botermarkt te Amsterdam. Aquarel door J.A. Langendijk, 1814. Suppl. 1800/1850
24. 'Wat de kermis te zien geeft'. Kinderprent nr. 63. Litho uitgegeven bij I. de Haan, Haarlem (werkz. 1871-1911). Van Stolk 7785 (II)
25. 'Zie Kinderen! ziet deez' Print met uw opmerking aan'. Kinderprent nr. 37. Gekleurde houtsnedes met adres van de erve H. Rynders, Amsterdam (werkz. 1781-1831). Van Stolk 5848 (X)

kat. nr. 31

26. 'De Cirque Equestre of het Paardenspel van Wollschläger'. Houtsnede uit:
G. van Sandwijk, Deugd en Vreugd geschetst in 80 tafereelen uit het kinderleven...
Leiden, D. Noothoven van Goor (werkz. 1850-1880). Suppl. 1850/1900
27. 'Met permissie....' Aankondigingen van de groep Magito, 13 juli 1796. Houtsnedes en
boekdruk. Suppl. 1750/1800
28. Oscar Carré met acht Trakhener hengsten. Houtgravure naar F. Kollarz, 1873.
Van Stolk 7667
29. Leeuwentemmer Crocket in Circus Carré. Houtgravure naar O. Fickenscher, 1864.
Van Stolk 7668
30. 'Nieuw Circus Spel'. Litho bij S. Warendorf jr. (werkz. 1807-1891). Van Stolk
7745
31. 'De Snelheid'. Trein met o.a. circusdieren. Kinderprent nr. 5. Houtsnede met
adres van T.J. Wijnhoven Hendriksen, Rotterdam (werkz. 1819-1849). Suppl. 1800/1850

kat. nr. 21

Deze tent met vreemde dieren,
Kan de kermis ook versieren.